

III. ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΣΤΗΝ ΑΜΟΡΓΟ (ΛΕΥΚΕΣ - ΑΓΙΑ ΕΙΡΗΝΗ 1981)*

Συνεχίστηκε τὸ 1981 γιὰ τρίτη χρονιά ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα στὶς Λεῦκες Ἀμοργοῦ στὴ θέση Ἀγία Εἰρήνη¹. Παρ' ὅλες τὶς δυσχέρειες πρὸς βασης στὸν ἀπόμερο χῶρο τῆς ἀνασκαφῆς², ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἐπιστημονικὸ³ προσωπικὸ καὶ τοὺς φύλακες ἀρχαιοτήτων Ἀμοργοῦ, ἀρκετοὶ φοιτητὲς καὶ μερικοὶ ἀμοργιανοὶ ἐργάτες πῆραν μέρος στὴν ἐφετεῖνῃ ἀνασκαφικῇ περιόδῳ⁴.

* Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς συντομογραφίες τοῦ DAI, *Archäologische Bibliographie*, AA 1982 χρησιμοποιοῦ καὶ τὶς ἀκόλουθες:

I. Ἔκθεση 1979 = Ἔκθεση γιὰ τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ Παν/μίου Ἰωαννίνων στὴν Ἀμοργὸ (Λεῦκες - Ἀγία Εἰρήνη 1979), Δωδῶνῃ τόμ. Θ', 1980, σελ. 175 κ.έ.

II. Ἔκθεση 1980 = II Ἔκθεση γιὰ τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ Παν/μίου Ἰωαννίνων στὴν Ἀμοργὸ (Λεῦκες - Ἀγία Εἰρήνη 1980), Δωδῶνῃ, τόμ. Γ', 1981, σελ. 491 κ.έ.

Marangou, Reliefkeramik = *Lila Marangou, Reliefkeramik aus Amorgos*, τιμητικὸς τόμος *Praestant Interna, Festschrift Ulrich Hausmann*, Wasmuth - Verlag, Tübingen 1982, σελ. 186 κ.έ.

1. Γιὰ τὶς δυὸ προηγούμενες χρονιᾶς βλ. I Ἔκθεση 1979, σελ. 175 κ.έ. καὶ II. Ἔκθεση 1980, σελ. 491.

2. Βλ. I. Ἔκθεση 1979, σελ. 176 σημ. 10 καὶ II. Ἔκθεση 1980, σελ. 491.

3. *Βασιλικὴ Παλιᾶ*, ἐπιστημ. συνεργάτις τῆς Β' Ἐδρας κλασικῆς Ἀρχαιολογίας, *Κων/-νος Ρακατσάνης*, ἐπιμελητὴς Σπουδαστηρίου Ἱστορίας τῆς Τέχνης καὶ Δημήτρης Κοκκῶνης, πτυχιούχος τοῦ κλασικοῦ τμήματος. Πολύτιμη ἦταν ἡ βοήθεια τῆς Β. Παλιᾶ καὶ τοῦ Δ. Κοκκῶνη τόσο κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀνασκαφῆς ὅσο καὶ κατὰ τὴν τακτοποίηση καὶ ταξινόμηση τοῦ ὑλικοῦ στὶς ἀποθήκες τοῦ Μουσείου. Σὲ ὅλους ἐκφράζω θερμὲς εὐχαριστίες.

4. Θὰ ἤθελα νὰ εὐχαριστήσω θερμὰ ὅλους ὄσους ἐργάστηκαν κάτω ἀπὸ ἰδιαιτέρα σκληρὰ συνθῆκες: τὸν Γυμνασιάρχην *Μιχάλη Μωραϊτάκη*, ἰδιοκτήτη τοῦ χωραφιοῦ στοῦ ὁποῖο γίνεται ἡ ἀνασκαφὴ, τὸν σχεδιαστὴ τοῦ Παν/μίου *Γιάννη Διαμαντόπουλο*, τὸν φοιτητὴ *Πέτρο Σαμσάρη* ποὺ ἔκαμε καὶ ὅλες τὶς φωτογραφίες τοῦ χώρου, τὸν τοπογράφον *Γιάννη Λεμονῆ*, τοὺς φύλακες *Μανόλη Δεσποτίδη* καὶ *Σίμο Γιαννακό*, τοὺς φοιτητὲς τοῦ Γ' Ἀρχ/κοῦ τμήματος *Παρασκευὴ Καραχάλιου* (ὑπεύθυνη τοιμέα), *Λεωνίδα Πυργάρη*, *Φωτεινὴ Σπυροπούλου* καὶ *Νίκη Ζωγράφου* καθὼς καὶ τοὺς ἐργάτες: *Θεόδ. Βερεῆ*, *Εὐαγ. Μενδρινό*, *Νικ. Βλαβιανό*, *Μάρκο Νομικό*, *Γιάννη Δεσποτίδη*, *Σ. Κανδρῆ*, *Δ. Βαλβιανό* καὶ τὸν ἀγωγιὰτῃ *Δημήτρην Νικητίδη*. Οἱ φωτογραφίες τῶν πινάκων 27 καὶ 28 ἔγιναν ἀπὸ τὸν Γ. Χουλιάρη, φωτογράφον τοῦ Παν/μίου, τοῦ πίν. 28 ἀπὸ τὸν μαθητὴ *Γιάννη Δεσποτίδη*.

Κατὰ τὴν ὀλιγοήμερη¹ ἀνασκαφὴ συνεχίσσαμε τὴν ἔρευνα τῶν κτιριακῶν λειψάνων στοὺς Χῶρους Α καὶ Β (βλ. τοπογραφικὸ παρένθετος πίν. Α) καὶ παράλληλα ἀρχίσουμε τὴ συστηματικὴ ἐξερεύνηση τοῦ ἄσκαφου τμήματος νότια ἀπὸ τὸ Χῶρο Β (βλ. παρένθετος πίν. Α καὶ πίν. 1-25).

Στὸ Χῶρο Α, δυτικὰ ἀπὸ τὸν ἑλληνιστικὸ² τοῖχο μὲ τὴ λαξευτὴ τοιχοδομία (πίν. 1-5 καὶ παρένθ. πίν. Α), οἱ δοκιμαστικὲς τομὲς βόρεια καὶ νότια ἀπὸ τὸν προχειροκτισμένο τοῖχο ποὺ συμβατικὰ εἴχαμε ὀνομάσει «κυκλικόν»³, ἔδειξαν ὅτι ὁ τοῖχος δὲν εἶναι ἀπόλυτα εὐθύγραμμος καὶ καμπυλώνεται ἑλαφρὰ πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ, ὅπου ἀπολήγει καὶ συνδέεται μὲ τοὺς φυσικοὺς βράχους καὶ τὸ μεταξὺ αὐτῶν κτισμένο τοιχάριο (παρένθ. πίν. Α καὶ πίν. 2-4). Ἀπὸ τὸν καθαρισμὸ καὶ τὴν ἔρευνα γιὰ τὴν ἀποσαφήνιση τοῦ πάχους καὶ τῶν ὀρίων τοῦ ἐν λόγω τοίχου διαπιστώθηκε, ὅτι συνδέεται στὰ ἀνατολικά μὲ τὴ σημερινὴ βόρεια ἀπόληξη τοῦ ἑλληνιστικοῦ τοίχου μὲ τὴ λαξευτὴ τοιχοδομία⁴ (παρένθ. πίν. Α) καὶ τὰ δυτικὰ ὄρια του βρίσκονται σὲ ἀπόσταση 9.10 μ., στὰ κτιριακὰ λείψανα μεταξὺ τῶν ριζιμιῶν βράχων (πίν. 3-5 καὶ παρένθ. πίν. Α). Ἡ παρουσία οἰκοδομικῶν λειψάνων στὴ νοτιοδυτικὴ ἀπόληξη τοῦ τοίχου αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ὑπαγορεύθηκε ἀπὸ τὴν κατηφορικὴ κλίση τοῦ ἐδάφους καὶ ἀπὸ τοὺς εὐμεγέθεις ριζιμιοὺς βράχους (πίν. 3-5), τοὺς ὁποίους καὶ ἐκμεταλλεύτηκαν ὡς συνδετικὸ ὕλικό. Τὸ τοιχάριο Α - Δ, μὲ κατεύθυνση ἀπὸ Α πρὸς Δ, μεταξὺ τῶν φυσικῶν βράχων (πίν. 4), πιθανῶς χρησίμεψε ὡς ἓνα εἶδος προστατευτικοῦ ἀναλημματικοῦ τοίχου στὴ νότια ἀπόληξη τοῦ «κτίσματος».

Τὰ εὐρήματα ἀπὸ τίς τομὲς⁵ καὶ τοὺς ἐπιφανειακοὺς καθαρισμοὺς κυρίως στὴ νοτιοδυτικὴ ἀπόληξη τοῦ «κυκλικοῦ» τοίχου, μετὰ ἀπὸ τὴν κοπὴ τῶν θάμνων (πίν. 1), οἱ ρίζες τῶν ὁποίων εἴχαν εἰσχωρήσει βαθειὰ στὶς φυσικὲς σχισμὲς τῶν βράχων καὶ εἴχαν μετατοπίσει καὶ τὰ λιθάρια τοῦ τοιχαρίου, ἦταν λιγοστά καὶ τυπολογικὰ καὶ χρονικὰ συγγενικά μὲ ἐκεῖνα ποὺ συγκεντρώσαμε ὡς τῶρα στὶς δυὸ πρῶτες ἀνασκαφικὲς περιόδους⁶. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὄστρακα ἀπὸ μικρὰ καὶ μεγάλα ἄβαφα ἄγγεῖα, τὰ ὁποῖα καὶ ἐφέτος ἦταν τὰ πολυαριθμότε-

1. Ἡ ἀνασκαφὴ λόγῳ τοῦ ἰσχυροῦ βορείου ἀνέμου διήρκεσε μόνο 14 ἡμέρες.

2. *I. "Ἐκθεση 1979*, σελ. 181 κέ. πίν. 7-9, *II. "Ἐκθεση 1980*, σελ. 491-493, πίν. 2-3 καὶ *Lila Marangou, Les Cyclades*, Editions du CNRS, 1983, σελ. 124-126 εἰκ. 124.

3. *I. "Ἐκθεση 1979*, σελ. 184 σημ. 25, πίν. 14 καὶ *II. "Ἐκθεση 1980*, σελ. 491-493 πίν. 1-3 καὶ 7-8.

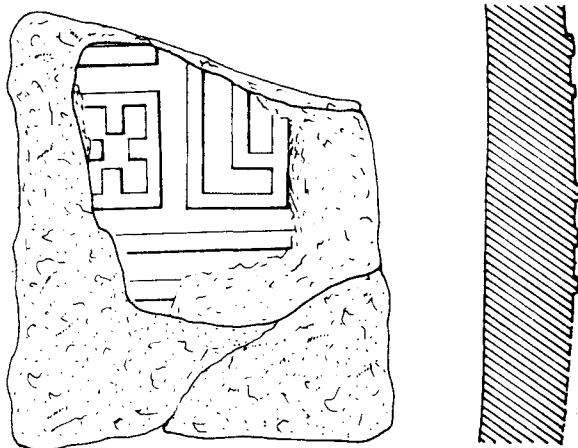
4. Βλ. *II. "Ἐκθεση 1980*, πίν. 2. Οἱ πέτρες ποὺ διακρίνονται στὴ βορειοανατολικὴ ἀπόληξη τοῦ τοίχου μὲ τὴ λαξευτὴ τοιχοδομία προέρχονται ἀπὸ τὴν προέκταση τοῦ «κυκλικοῦ» τοίχου καὶ εἴχαν μετατοπιστεῖ ἀπὸ τὸ ἀλῆτρι στὰ νεώτερα χρόνια.

5. Οἱ δοκιμαστικὲς τομὲς ἔγιναν βόρεια καὶ νότια, παράλληλα καὶ κάθετα πρὸς τὸν «κυκλικόν» τοῖχο.

6. Πρβλ. *II. "Ἐκθεση 1980*, σελ. 492.

Καὶ στὴν ἐφετεῖν ἡμερὶς βρέθηκε μόνο κεραμεικὴ, ἐκτὸς ἀπὸ 4 θραύσματα ἀπὸ γυάλινα ἄγγεῖα καὶ δυὸ θραύσματα ἀπὸ μολύβδινους συνδέσμους πηλίνων πίθων.

ρα, ξεχωρίζουν άρκετά θραύσματα από άττικά μελαμβαφή¹ και «μεγαρικά»² καθώς και μερικά κομμάτια από πίθους με γραμμική έγχάρακτη διακόσμηση στην έπίθετη ζώνη³. Σημαντικό είναι ένα μικρό θραύσμα από πίθο (εικ. 1) διακοσμημένο με μαιάνδρο και σταυρόσχημο κόσμημα στα διάχωρα⁴. Έκτός από τά θραύσματα τών ανάγλυφων πίων, οι όποιοι χρονολογούνται από έλους τούς

Εικ. 1. Χώρος Α.

1. Τά θραύσματα από μελαμβαφή άγγεία είναι συνολικά 22 (είκοσιδυό). Έπειδή σύντομα θά δημοσιευτούν, σημειώνω έδω πώς τά περισσότερα προέρχονται από βάσεις πινακίων, τό ένα μάλιστα άριθμ. ΑΕ/Α/ 1981/28.8, σώζει διακόσμηση έντυπων λεπτοκαμωμένων άνθεμιών: πρβλ. II. Έκθεση 1980, σελ. 495 εικ. 1.

2. Για τά όστρακα τής κατηγορίας τών λεγομένων «μεγαρικών» άγγείων πού βρέθηκαν στις άνασκαφές στην Άγία Ειρήνη από τό 1979 ως τό 1981, βλ. τό άρθρο τής Β.Α. Παππά, «Όστρακα Μεγαρικά από την Άμοργό, στον ίδιο τόμο, παραπάνω σελ. 289-308 πίν. 1-9 (σελ. 311-319), όπου και παρουσιάζεται σχεδόν τό σύνολο του ύλικού σέ ομάδες, ανάλογα με τό διακοσμητικό θέμα.

Έ από τά όστρακα πού προέρχονται από την έφετεινή άνασκαφή στο Χώρο Α, άναφέρονται και άπεικονίζονται μόνον τά άριθμ. εύρ. ΑΕ 81/Πμ. 13 και Πμ. 18: ό.π. σελ. 298, άριθμ. κατ. 33 και 34, πίν. 6 και εικ. 6. (Στό έξής συντομογραφία «Μεγαρικά»). Στόν ίδιο χώρο, στο ΒΔ τμήμα τής τομής έξωτερικά από τόν «κυκλικό» τοίχο, βρέθηκαν και τά ύπ' άριθμ. ΑΕ 81/Πμ. 14 και 15.

3. Για τήν κατηγορία και τή διακόσμηση αυτών τών άγγείων βλ. Marangou, *Reliefkeramik*, σελ. 191-193, σημ. 29-43, εικ. 1-2, πίν. 41 και II. Έκθεση 1980, σελ. 493.

4. Άριθμ. εύρ. ΑΕ/Α/81.2.9, διαστ. 0.055 x 0.063μ. Συγγενικό είναι τό θραύσμα πού βρέθηκε τό 1980 στο χώρο Β: II. Έκθεση 1980 σελ. 498 εικ. 2' για τόν τύπο τής διακόσμησης και τήν χρονολόγηση βλ. Marangou, *Reliefkeramik* σελ. 197, εικ. 3-5 και πίν. 41.2.

έρευνητές στην αρχαϊκή περίοδο¹, ὅλη ἡ χρονολογήσιμη κεραμεικὴ ἀνήκει στοὺς τρεῖς τελευταίους προχριστιανικοὺς αἰῶνες, στὴν ἑλληνιστικὴ περίοδο.

Θὰ πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ ὄστρακα, ὅπως τὰ μελαμβραφῆ καὶ τὰ «μεγαρικά» δὲν ἀποτελοῦν στὸ συγκεκριμένο χῶρο ἀσφαλῆ στρωματογραφικὴ ἔνδειξη γιὰ τὴ χρονολόγησι τῶν οἰκοδομικῶν λειψάνων ἐξαιτίας τῆς φυσικῆς κατωφέρειας τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν λεπτῶν ἐπιχώσεων. Ὅπως παρατηρήσαμε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀνασκαφῆς πολλὰ ὄστρακα συμπαρασύρονται ἀπὸ τὰ νερά τῆς βροχῆς μαζί με τὸ λιγοστὸ χῶμα ἀπὸ τὰ νοτιότερα, ὑψηλότερα ἄνθηρα καὶ εἴτε σφηνώνονται μέσα στὶς σχισμὲς τῶν βράχων καὶ στὰ λιθάρια τῶν τοίχων, εἴτε συγκρατοῦνται ἀπὸ τὶς ρίζες τῶν θάμνων. Γιατὸ καὶ ἡ ἀξιολόγησι τῆς μαρτυρίας τῶν ὄστράκων γίνεται με ἐπιφύλαξη, γιὰ νὰ ἀποφύγουμε ἐσφαλμένες χρονολογήσεις, ἀφοῦ εἶναι πιθανὸν πολλὰ ἀπὸ τὰ ὄστρακα νὰ μὴ βρέθηκαν στὴν ἀρχικὴ τους θέσι².

Τὰ λιγοστὰ στοιχεῖα ποὺ διαθέτουμε δὲν ἐπιτρέπουν χρονολόγησι τῶν κτιριακῶν λειψάνων με ἀπόλυτη βεβαιότητα. Μᾶς ἐπιτρέπουν ὥστόσο νὰ κάμουμε ὑποθέσεις προσωρινοῦ χαρακτήρα, ὅπως, ὅτι τὸ τοιχάριο Α - Δ, μεταξύ τῶν ριζιμιῶν βράχων (πίν. 3-5), εἶναι σύγχρονο με τὸ «κυκλικὸ» κτίσμα με τὸ ὁποῖο καὶ ἀσφαλῶς συνδέεται. Ἡ πρόχειρη τοιχοδομία, κυρίως τὰ λιθάρια ἀπὸ σκληρὸ τεφρόχρωμο σχιστόλιθο, («ψαρόπετρες»), καὶ ἀδόουλετες ἀσβεστολιθικὲς πέτρες, ἡ σύνδεσι ἐν ξηρῷ καὶ ἡ κεραμεικὴ ἀνήκουν στὶς ἴδιες κατηγορίες καὶ πρέπει με βάση τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀναφέραμε νὰ χρονολογηθοῦν μετὰ ἀπὸ τὸν 4ο π.Χ.³ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν 1ο π.Χ. αἰῶνα⁴. Ἐπειδὴ οὔτε ὁ προορισμὸς τῶν

1. Γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς χρονολόγησις αὐτῆς τῆς κατηγορίας τῶν ἀγγείων βλ. *Marangou*, ὁ.π. σελ. 196 σημ. 30 καὶ 36. Μοναδικὴ ἐξάιρεσι ἀποτελεῖ ἡ χωρὶς αἰτιολόγησι χρονολόγησι τοῦ *Robinson* «στὸ δεύτερο τέταρτο τοῦ 4ου π.Χ.» τριῶν τυπολογικὰ ὅμοιων θραυσμάτων ἀπὸ τὴν Ὀλυνθο: *Olynthus XIII* (1950) σελ. 433 ἀριθμ. 1118, 1119 καὶ 1119α πίν. 252 καὶ 265. Τὰ θραύσματα τῶν πύλων τῆς Ὀλυνθοῦ ἀνήκουν στὴν κατηγορία τῶν εἰσηγμένων ἀγγείων, καὶ προέρχονται πιθανῶς ἀπὸ τὴ γειτονικὴ Θάσο, ὅπου ἔχουν βρεθεῖ παρόμοια κομμάτια: βλ. *L. Ghali-Kahil, La Céramique grecque. Etudes Thasiennes VIII* (1960), σελ. 70 ἀριθμ. 116-118, πίν. 39 καὶ *Marangou, Reliefkeramik*, σελ. 196 σημ. 34.

2. Πρβλ. *II. Ἐκθεσι* 1980, σελ. 495.

3. Με βάση τὴν λαξευτὴ τοιχοδομία τοῦ τοίχου καὶ τὴν κεραμεικὴ χρονολόγησι με τὸ «μνημεῖο» στὸ Χῶρο Α στὸ τέλος τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνα: βλ. *I. Ἐκθεσι* 1979, σελ. 181-185.

Αὐτὸ τὸ χρονικὸ ὄριο ἀποτελεῖ, τουλάχιστον γιὰ τὸ Χῶρο Α, τὸν *terminus post quem* κατὰ τὴν μαρτυρία τῆς κεραμεικῆς καὶ τῶν οἰκοδομικῶν λειψάνων. Τὰ θραύσματα τῶν ἀνάγλυφων πύλων, ἂν καὶ μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἔνδειξη γιὰ τὴ ζωὴ στὴ θέσι Ἀγ. Εἰρήνη ἀπὸ τοὺς ἀρχαίκοις χρόνους, ἀνήκουν στὴν κατηγορία τῶν χρηστικῶν ἢ ἀναθηματικῶν σκευῶν με μακροχρονιὴ χρῆσι· αὐτὸ ἄλλωστε ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς μολύβδινους συνδέσμους ποὺ βρέθηκαν με τὰ κομμάτια ἢ καὶ χωρὶς αὐτά, καὶ δείχνουν ὅτι ἐπισκευάστηκαν.

4. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ θραύσματα ἀπὸ τὰ «μεγαρικά» ἀγγεῖα ποὺ μποροῦν νὰ χρονολογηθοῦν στὸ τέλος τοῦ 2ου ἢ στὶς ἀρχὲς τοῦ 1ου π.Χ. αἰῶνα, δὲν ἔχομε πρὸς τὸ παρὸν κομμῖα

πρόχειρων οικοδομικῶν λειψάνων, οὔτε ἕως καὶ ἡ σχέση τους μετὸν τοῖχο μετὴ λαξευτῆ τοιχοδομίας δὲν ἔχουν ἀκόμα ἀποσαφηνιστεῖ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ποῦμε μετὰ ἀπόλυτη βεβαιότητα ἂν εἶναι σύγχρονα ἢ ἂν πρόκειται γιὰ νεώτερες κατασκευές. Θὰ μπορούσαμε νὰ ὑποθέσουμε πὼς οἱ προχειροκτισμένοι τοῖχοι ἴσως ἀνήκουν σὲ νεώτερη¹ οικοδομικὴ φάση, ἢ ὅποια πιθανῶς ἀπέβλεπε στὴ διαμόρφωση τοῦ χώρου μετὰ ἀπὸ τὴν ἀνέγερση τοῦ πρώϊμου ἑλληνιστικοῦ μνημειακοῦ τοῖχου στὰ ἀνατολικά.

ΧΩΡΟΣ Β
ΠΛΑΚΟΣΤΡΩΤΟ.

Γιὰ τὴν ἐξακριβωση τῆς χρονολόγησής τοῦ πλακόστρωτου² στὸ Χῶρο Β (παρένθ. πίν. Α καὶ πίν. 9-10) μετὰ ἀπὸ τὴ σχεδιαστικὴ ἀποτύπωση, τὴν ἀρίθμηση καὶ τὴ φωτογράφιση ὅλων τῶν πλακῶν, ἀφαιρέσαμε στὸ βόρειο τμήμα 18 πλάκες καὶ κάμαμε δοκιμαστικὴ τομὴ (διαστ. 2.40μ. × 1.50μ.) σὲ βάθος τὸ δυτικὸ ὄριο τῆς τομῆς ἀποτελοῦσε ὁ ἀνατολικὸς τοῖχος τοῦ «δωματίου Ε» («τῆς ἐστίας»). Κάτω ἀπὸ τὶς πλάκες σὲ στρώμα χύματος πάχους 0.20μ. βρέθηκαν θραύσματα ἀπὸ ἄβαφα ἀγγεῖα καὶ μερικὰ θραύσματα ἀπὸ πίθους· χρονολογήσιμα μετὰ σχετικὴ ἀκρίβεια, στὸ τέλος τοῦ 4ου καὶ στὸν πρώϊμο 3ο π.Χ. αἰῶνα, εἶναι ἀρκετὰ ὄστρακα ἀπὸ ἀττικὰ μελαμβραφῆ ὅπως ἡ βάση πινακίου μετὰ ἐξίτηλο γάνωμα καὶ ἄλλα³. Στὴν ἀνατολικὴ παρεῖα τῆς τομῆς σὲ βάθος ± 0.30 μ., συναντήσαμε τὸ φυσικὸ βράχο καὶ στὴ βορειοδυτικὴ παρεῖα σὲ βάθος ± 0.45, παρθένο χῶμα καὶ φυσικοὺς βράχους⁴.

Ἡ παρουσία τῶν μελαμβραφῶν ἀγγείων μᾶς ὀδηγεῖ στὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ πλακόστρωτο ἔγινε γύρω στὸ τέλος τοῦ 4ου ἢ στὶς ἀρχές τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνα, εἶναι δηλαδὴ σύγχρονο μετὰ τὴν ἱδρυση τοῦ μνημειακοῦ τοῖχου στὸ Χῶρο Α.

ΧΩΡΟΣ Β
«ΔΩΜΑΤΙΟ Ε»

Στὸ χῶρο τοῦ συμβατικὰ ὀνομάσαμε στὴν πρώτη περίοδο «δωμάτιο μετὰ τὴν ἐστία»⁵ ἐρευνήσαμε τοὺς τοίχους: βόρειο, δυτικὸ στὴ νότια ἀπόληξή καὶ νότιο (πίν. 22-23). Ὁ βόρειος⁶ εἶναι πρόχειρα κτισμένος ἀπὸ ἀκανόνιστες, μισοδουλεμένες ἢ ἀδούλευτες πέτρες κυρίως («φαρόπετρες»

ἄλλη χρονολογικὰ νεώτερη ἔνδειξη. Γιατὸ καὶ ὑποθέτομε ὅτι ὁ πρώϊμος 1ος π.Χ. ἀποτελεῖ τὸ κατώτερο χρονολογικὸ ὄριο, τὸν *terminus ante quem* γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Χῶρου Α.

1. Τὸ πόσο «νεώτερη» εἶναι ἡ φάση αὐτὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθοριστεῖ. Ἀσφαλῶς τίποτε δὲν ἀποκλείει οἱ ἐργασίες «διαμόρφωσης» τοῦ χώρου νὰ ἔγιναν παράλληλα μετὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ μνημειακοῦ τοῖχου.

2. Βλ. I. "Έκθεση 1979, σελ. 190, πίν. 22-23 καὶ II. "Έκθεση 1980, σελ. 493-494, πίν. 1 καὶ 10.

3. Τὰ θραύσματα ἀπὸ τὰ μελαμβραφῆ ἀγγεῖα εἶναι 12 (δώδεκα) καὶ μερικὰ ἀνήκουν σὲ ἀγγεῖα πιθανῶς παλαιότερα ἀπὸ τὸν ἔσθμο 4ο π.Χ. αἰ., ὅπως μία λαβὴ ὑδρίας καὶ ἄλλα.

4. Σημειώνομε ὅτι μετὰ ἀπὸ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς ἔρευνας οἱ πλάκες τοποθετήθηκαν καὶ πάλι στὴν ἀρχικὴ τους θέση (βλ. πίν. 9. 10. 24).

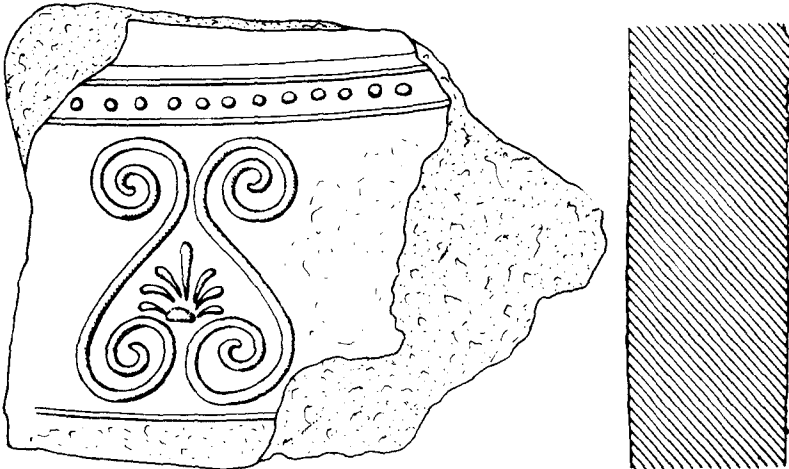
5. I. "Έκθεση 1979, σελ. 190.

6. II. "Έκθεση 1980, σελ. 496, πίν. 10 καὶ 16.

καὶ θεμελιωμένος σὲ χῶμα ἢ καί, κατὰ τόπους, σὲ φυσικοὺς βράχους. Χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ ἐδῶ ἡ ἐκμετάλλευση τῶν ριζιμιῶν βράχων ὡς οἰκοδομικοῦ ὕλικου.

Ἡ ἔρευνα στὸ νότιο τοῖχο τοῦ «δωματίου Ε»¹ (πίν. 11), στὸ ἀνατολικὸ τμήμα, παρόλο ποὺ δὲν ὀλοκληρώθηκε, ἔδειξε ὅτι θὰ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε δυὸ οἰκοδομικὰ φάσεις. Αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ τὴν τοιχοδομία καὶ τὰ εὐρήματα: τὸ ἀνώτερο τμήμα τοῦ τοίχου ἦταν κτισμένο μὲ ἀκανόνιστες πέτρες, ἀπὸ διαφορετικὸ ὕλικό, οἱ περισσότερες ἀπὸ τεφρόχρωμο σκληρὸ σχιστόλιθο, («ψαρόπετρες») καὶ θεμελιωμένο ἐπάνω σὲ χῶματα κατὰ τόπους καμένα· διάσπαρτα βρέθηκαν κάρβουνα καὶ ὄστρακα ἀπὸ μικρὰ καὶ μεγάλα ἀγγεῖα. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι τὰ ὄστρακα δὲν εἶχαν καθόλου ἴχνη φωτιᾶς· ἡ διαπίστωση αὐτὴ μᾶς ὀδηγεῖ στὴν ὑπόθεση ὅτι τουλάχιστον τὰ θραύσματα ἀπὸ μεγάλα ἀγγεῖα, πίθους καὶ ἀμφορεῖς, πρέπει νὰ χρησίμεψαν ὡς συνδετικὸ οἰκοδομικὸ ὕλικό.

Ἡ κεραμικὴ ἦταν καὶ ἐδῶ τυπολογικὰ καὶ χρονικὰ συγγενικὴ μὲ ἐκείνη ποὺ βρέθηκε στὸ Χῶρο Α κατὰ τὴν ἔρευνα τοῦ «κυκλικου» τοίχου (βλ. παραπ. σελ. 451-2): πολλὰ ὄστρακα ἀπὸ μεγάλα, κυρίως ἄβαφα ἀγγεῖα, μερικὰ θραύσματα ἀπὸ πίθους μὲ ἐπίθετη ζώνη διακοσμημένη μὲ ἐγγάρακτες γραμμὲς καὶ ἐμπέστοις κύκλους², ἢ μὲ λυρόσχημο ἀνθέμιο (εἰκ 2, πίν. 26, 1), ἀρκετὰ μελαμβραφῆ καὶ «μεγαρικὰ»³. Καὶ ἐδῶ τὰ χρονολογικὰ νεώτερα ὄστρακα εἶναι τὰ «μεγαρικὰ», τὰ ὁποῖα ἀνήκουν στὸν ὕστερο 2ο ἢ πρῶτο 1ο π.Χ. αἰῶνα.

Εἰκ. 2. Χῶρος Β. Νότια ἀπὸ τὸ «δωμάτιο Ε», νοτιοανατολικὸ τμήμα.

1. Ὁ. π. πίν. 10 καὶ 16.

2. Γιὰ τὸν τύπο τῆς διακόσμησης βλ. παραπ. σελ. 451 σημ. 3.

3 Ἀπὸ τὸ Χῶρο Β, ὅπου βρέθηκαν καὶ τὰ περισσότερα θραύσματα - συνολικὰ 33 κομμάτια - περιγράφονται καὶ ἀπεικονίζονται στὰ «Μεγαρικὰ» τὰ καλύτερα διατηρημένα 11 θραύσματα: βλ. «Μεγαρικὰ» ἀριθμ. κατ. 2. 3. 7. 9. 10-11. 15. 17. 35. 37. 41. Γιὰ τὰ

'Ανάλογες διαπιστώσεις κάναμε και κατά την έρευνα του δυτικού τμήματος του νότιου τοίχου του «δωματίου Ε». 'Εδῶ, στην άπόβληξη του δυτικού όριου του τοίχου, μετά άπό την άφαίρεση τῶν προχειροκτισμένων λίθων άποκαλύφθηκε τοιχάριο με κατεύθυνση άπό Α πρὸς Δ (πίν. 12-13). 'Εκτός άπό την κεραμεική ή όποία δέν διέφερε ούσιαστικά άπό εκείνη του άνατολικού τμήματος του τοίχου, βρέθηκαν ένας μολύβδινος σύνδεσμος, θραύσματα άπό κονιάματα και κεραμίδια καθῶς και λατύπη, άπό τά άποπελεκήματα τῶν βράχων τούς όποιους πελεκοῦσαν για νά ίσοπεδώσουν τὸ χῶρο ή για νά δημιουργήσουν «πατοῦρες». Σημαντική είναι ή παρουσία άρκετῶν θραυσμάτων πίθων, μεταξύ τῶν όποιῶν συγκαταλέγονται και δυὸ με διακόσμηση εντύπων άνθεμίων¹ (είκ. 3 σελ. 456 και πίν. 26,2).

ΒΟΡΕΙΑ ΑΠΟ
ΤΟ «ΠΑΝΙΟ»

Στὸ χῶρο όπου άποκαλύφθηκε ή κτιστή κατασκευή την όποία συμβατικά ονομάσαμε² «θρανίο» (βλ. παρένθ. πίν. Α), στη γωνία που σχηματίζει με τὸν «έγκάρσιο» τοίχο, τὸν 'Απρίλιο του 1981 ή ύπογράφουσα βρήκε ένα μικρὸ χάλκινο νόμισμα του Φιλίππου Β' χρονολογούμενο μεταξύ του 359-336 π.Χ³. Στήν πρόσθια ὄψη εικονίζεται νεανική κεφαλή 'Απόλλωνος πρὸς άριστερά με πλατειά ταινία, στὸν όπισθότυπο ἰππέας γυμνὸς πρὸς άριστερά και ἐπιγραφή Φιλίππου. Παρόλο που τὸ νόμισμα αὐτὸ δέν βρέθηκε σὲ άνασκαφικὸ στρώμα, ἀλλὰ πρέπει νά θεωρηθεῖ ὡς ἐπιφανειακὸ εὔρημα⁴ - πιθανῶς παρασύρθηκε άπό τά χειμωνιάτικα νερά τῆς βροχῆς άπό ἄλλο χῶρο - και παρόλο που ὁ τύπος του νομίσματος είναι κοινός, πιστεύομε ὅτι ή παρουσία του μεταξύ τῶν κινητῶν εὔρημάτων άποτελεῖ σημαντική μαρτυρία για τὸν καθορισμὸ του χαρακτήρα και γενικότερα την ἱστορία του χῶρου τῆς άνασκαφῆς.

'Η έρευνα στὸ χῶρο βόρεια άπό τὸ «θρανίο» και άπό τή θέση τῆς «πυρᾶς» α

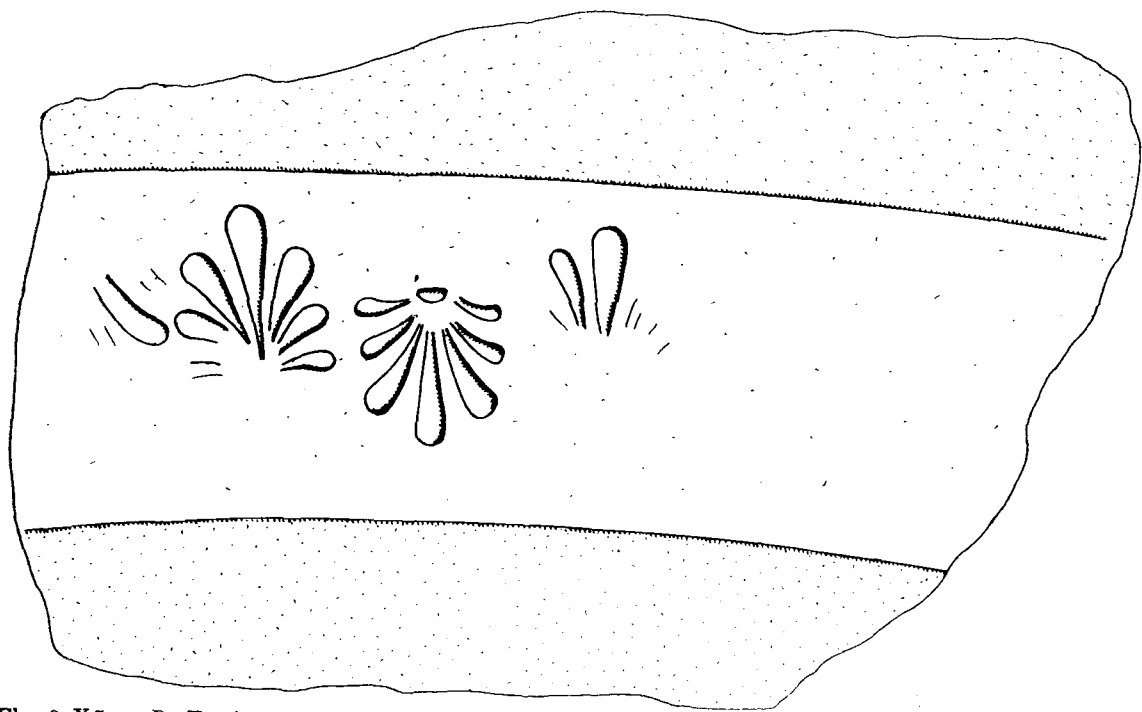
«μεγαρικά» άπό την έρευνα στὸ νότιο τοίχο του «δωματίου Ε» στὸ άνατολικὸ τμήμα βλ. άριθμ. εὔρ. ΑΕ 81 /Πμ. 2 σελ. 296, πίν. 3 άριθμ. κατ. 15, άριθμ. εὔρ. ΑΕ 81 /Πμ. 3, σελ. 298, πίν. 3, άριθμ. κατ. 17· βλ. επίσης τούς άριθμ. καταλ. 2.7 και 10.

1. Για την κατηγορία αὐτοῦ του διακοσμητικοῦ θέματος βλ. II. "Έκθεση 1980, σελ. 497 σμ. 9. 10, είκ. 3, πίν. 22.

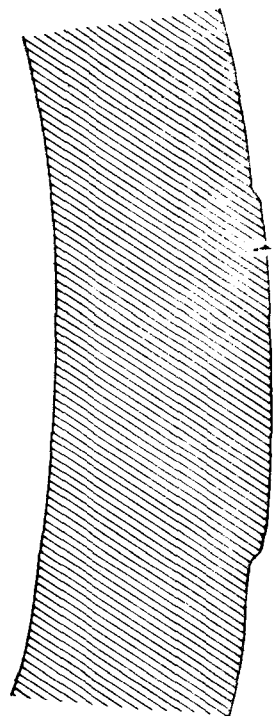
2. II. "Έκθεση 1980, σελ. 502, σμ. 1, πίν. 11. 17-19. 24.

3. Εὐχαριστῶ θερμὰ την πάντα πρόθυμη φίλη Μάντω Οικονομίδου, Διευθύντρια του Νομισματικοῦ Μουσείου για τὸν καθαρισμό του νομίσματος και τις πληροφορίες. 'Αριθμ. κατ. ΑΕ.Β/81 /Ν3, εφθαρμένο κυρίως στην πρόσθια ὄψη. Για τὸν τύπο του νομίσματος βλ. Head, SNG (Μετάφραση I. Ν. Σβορώνου 1898) τόμ. I, σελ. 292. H. Gaebler, Die antiken Münzen Nordgriechenlands. Makedonia und Paionia. 1935, Τόμ. III, 2, σελ. 167-168, άριθμ. 34 κ.έ. και πίν. XXX, 1, 9, 12.

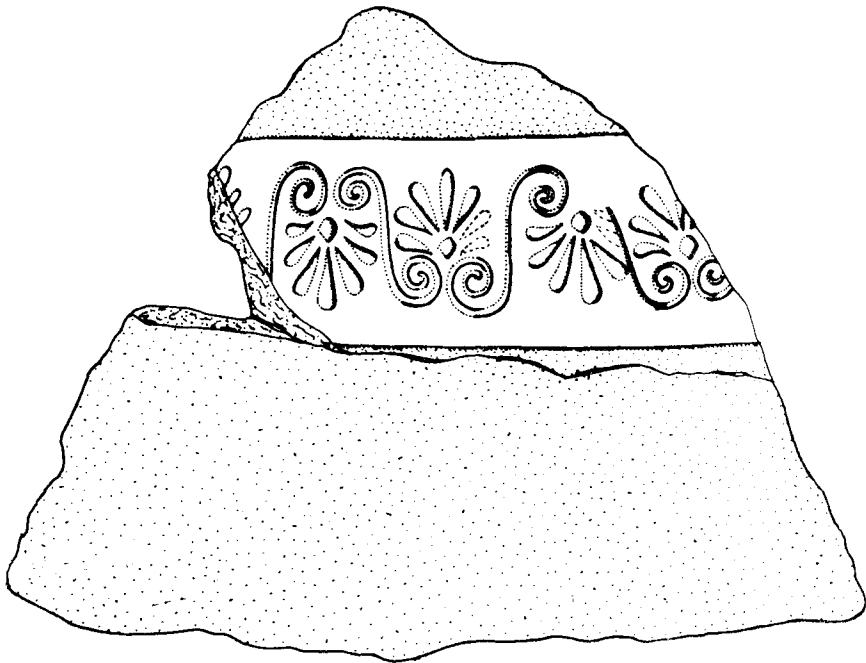
4. "Ας σημειωθεῖ ὅτι στην ἴδια θέση, βόρεια άπό τὸ «θρανίο» βρέθηκε και τὸ ἑλληνιστικὸ νόμισμα τῶν 'Αρκεσινέων: II. "Έκθεση 1980, σελ. 500, πίν. 20, 1.2.

Εικ. 3 Χῶρος Β. Τομή Α/Δ1, βόρειο τμήμα

προχώρησε με δοκιμαστικές τομές με κατεύθυνση από Α προς Δ¹ και από Β προς Ν (ΒΝ1 πίν. 14, και ΒΝ2). Στόχος μας ήταν να παρακολουθήσουμε τη στρωματογραφία ως το φυσικό βράχο ή το παρθένο χώμα. Διαπιστώσαμε ότι κάτω από το στρώμα (μεγ. πάχ. 0.20 μ.) με τὰ διάσπαρτα ίχνη άνθράκων υπήρχε στρώση με λατύπη (μεγ. πάχ. 0.25μ.) και στρώση με λατύπη και μεγαλύτερες πέτρες άκανόνιστου σχήματος (μεγ. πάχ. 0.20 μ.). Σημειώνουμε ότι τόσο η λατύπη όσο και οι πέτρες τής κατώτατης στρώσης που έφθανε ως τους

Είκ. 4. Χώρος Β. Χώρος «πυρών», βόρεια από το «θρανίο».

φυσικούς βράχους είναι τής ίδιας ύψης με τους γύρω ριζιμιούς άσβεστολιθικούς βράχους. Παρατηρήσαμε ακόμη ότι στις σχισμές και στις φυσικές κοιλότητες τών βράχων μαζί με τὰ αποπελεκήματα τών λίθων είχε συσσωρευθεί λεπτός κιτρινωπός πηλός με άσβεστοειδή τρίμματα, «άσπροκούμολος»², όπως χαρακτηριστικά ονομάζεται στην τοπική γλώσσα. Στην κατώτατη στρώση με τις μεγάλες πέτρες και την λατύπη τὰ όστρακα ήταν ελάχιστα: μερικά

1. Κατά την άφαίρεση του στρώματος με τη φωτιά στην τομή Α - Δ, βόρεια από το «θρανίο», βρέθηκαν δύο συνανήκοντα θραύσματα από άγγείο με άνάγλυφη ζώνη από έντυπα άνθέμια (είκ. 4, πίν. 27,1).

2. Ο «άσπροκούμολος» είναι ένα είδος πηλάσβεστο, μίγμα λεπτού χώματος, πηλώδους ύψης με περιτρίμματα άσβεστολιθικών πετρωμάτων' ως πριν από λίγα χρόνια το

μελαμβαφή και ἐλάχιστα «μεγαρικά»¹ ἀποτελοῦν σαφὴ χρονολογικὴ ἔνδειξη γιὰ τὴν κατὰ προσέγγιση χρονολόγηση τοῦ «μπαζώματος», τὸ ὁποῖο ἔγινε γιὰ τὴν ἰσοπέδωση τοῦ χώρου. Τὸ ἀνώτερο στρώμα μὲ τὰ ἴχνη τῆς φωτιᾶς πιθανῶς ἀνήκει στοὺς χρόνους τῆς καταστροφῆς και τῆς ἐγκατάλειψης. Στὴ διαπίστωση αὐτὴ μᾶς ὀδηγεῖ ἡ ἀπουσία νεωτέρων χρονολογικῶν εὐρημάτων.

Στὴν τομὴ BN3, βορειοδυτικὰ ἀπὸ τὸ «θρανίον» και βόρεια ἀπὸ τὸν «ἀναλημματικὸν» (παρ. πίν. Α και πίν. 20. 23), ἀποκαλύφθηκε τοῖχος ἀνίσου πάχους (μεγ. ± 1.10 μ. και ἐλ. ± 0.85 μ.), ἐλαφρὰ κυρτὸς, και σὲ ἀπόσταση ± 2 μ. ἀπὸ τὴ νοτιοδυτικὴ γωνία τοῦ «δωματίου Ε» (παρ. πίν. Α). Ὁ ἐλαφρὰ πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ καμπυλοῦμενος τοῖχος (μῆκ. 3 μ.) εἶναι κτισμένος ἀπὸ μικρὲς και μεγάλες ἀδούλευτες «ψαρόπετρες», ἀκανόνιστου σχήματος. Καὶ ἐδῶ, ὅπως και στὸ Χῶρο Α (βλ. παραπ. σελ. 450) ἡ μορφή και ἡ κατεύθυνση τοῦ τοίχου ὑπαγορεύονται ἀπὸ τοὺς ὑπάρχοντες στὸ χῶρο φυσικοὺς βράχους, τοὺς ὁποίους και συνδέει. Ἀπὸ τὰ λιγοστὰ εὐρήματα τὸ πιὸ σημαντικὸ, ὡς φορέας πληροφοριῶν, εἶναι ἓνα θραῦσμα ἀπὸ τὸ χεῖλος μελανόμορφου ἀρχαϊκοῦ ἀνοικτοῦ ἀγγείου (κρατηρίσκου;), διακοσμημένο μὲ σχηματοποιημένα κισσόφυλλα (πίν. 28). Βρέθηκεσὲ βάθος ± 0.50 μ. ἀπὸ τὸ σταθερὸ τοπογραφικὸ σημεῖο 1 (ὑψομετρικὸ 270 μ.), σὲ ἀπόσταση 3 μ. ἀπὸ τὴ νοτιοδυτικὴ γωνία τοῦ «δωματίου Ε» και 3.50 μ. ἀπὸ τὴ βόρεια ὄψη τοῦ «ἀναλημματικοῦ» τοίχου. Τὸ θραῦσμα ἀπὸ τὸ μελανόμορφο ἀγγεῖο μαζί μὲ τὰ ὄστρακα τῶν πύθων μὲ ἀνάγλυφες ζώνες και γραμμικὴ διακόσμηση ἀποτελοῦν τὰ χρονολογικὰ παλαιότερα δείγματα στὸ χῶρο τῆς Ἁγίας Εἰρήνης.

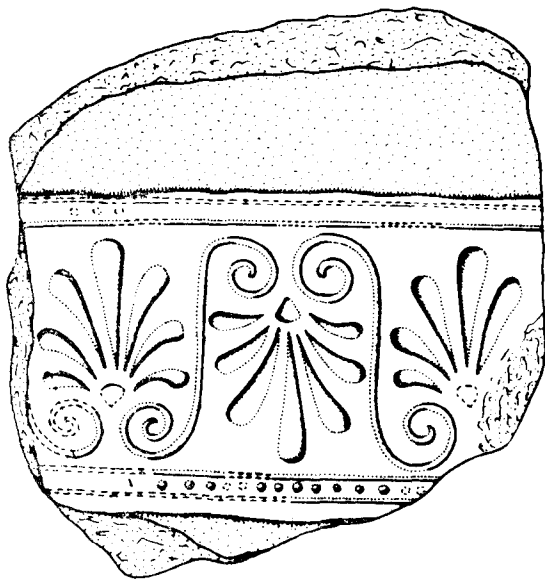
Ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα στὸν τομέα νότια ἀπὸ τὴ ΝΑ γωνία τοῦ «δωματίου Ε» και ἀνατολικὰ ἀπὸ τὸν «ἐγκάρσιον» τοῖχο δὲν ὀλοκληρώθηκε· σημειώνομε ὡστόσο ὀρισμένες παρατηρήσεις: ἐδῶ οἱ ἐπιχώσεις εἶχαν σχετικὰ μεγαλύτερο πάχος (μεγ. ὕψ. ὡς 1.35 μ.) ἀλλὰ τὰ χῶματα ἦταν διαταραγμένα. Τὸ σχετικὰ μεγάλο πάχος τῶν ἐπιχώσεων στὸ σημεῖο αὐτὸ ἐξηγεῖται ἀπὸ τὴν κατηφορικὴ κλίση τοῦ ἐδάφους (βλ. τοπογραφικὸ μὲ ὑψομετρικὲς καμπύλες, παρένθ. πίν. Α) και ἀσφαλῶς, ὄχι μόνον τὰ χῶματα, ἀλλὰ και πολλὰ ἀπὸ τὰ εὐρήματα ἔχουν κατολισθῆσει ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα ἀνδhra. Αὐτὸ τὸ διαπιστώσαμε και ἀπὸ τὰ θραῦσματα κονιαμάτων και σχιστόλιθων μὲ μαρμαρυγία («πασπαρόπλακες» και «μολυβόπετρες») ποὺ ἀσφαλῶς δὲν ἀνήκουν στὸ δάπεδο τοῦ χώρου ποὺ ἐξερευνήσαμε. Ἀποκαλύφθηκαν και ἐδῶ φυσικοὶ βράχοι συνδεδεμένοι μὲ προχειροκτισμένα τοιχάρια, ἀκανόνιστου πάχους (πίν. 17. 9). Μεταξὺ τῶν εὐρημάτων συγκαταλέγονται, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὰ ὄστρακα ἀπὸ μελαμβαφή και «μεγαρικά»²

χρησιμοποιοῦσαν στὰ «δῶματα», στὶς στέγες τῶν ἀγορτικῶν κυρίως σπιτιῶν και τῶν σταύλων.

1. Ἀριθμ. εὐρ. ΑΕ 81/Πμ. 20-31· βλ. «Μεγαρικά», ἀριθμ. κατ. 7. 9. 11. 35. 37.

2. Ἀριθμ. εὐρ. ΑΕ 81/Πμ. 9 - 11 και 20 - 24.

άγγεϊα, θραύσματα από πίθους άδιακόσμητους και με γραμμική διακόσμηση στις επίθετες ζώνες και έντυπα ή ανάγλυφα άνθέμια (εικ. 5, πίν. 27, 2). Πρέπει να τονίσουμε ότι τα θραύσματα από τους πίθους δέν συνανήκουν, πράγμα που σημαίνει ότι δέν ήταν σε χρήση όταν έγινε ή καταστροφή, αλλά ήταν ήδη όστρακα τα όποια πιθανώς χρησιμοποιήθηκαν είτε ως οϊκοδομικό υλικό, είτε για να καλύψουν πυρές. Τα ίχνη τής φωτιάς, καμένο χώμα, μερικά καμένα όστρακα και λιγοστά ίχνη άνθράκων, ήταν διάσπαρτα σ' όλο το χώρο, κυρίως στο στρώμα επάνω από το φυσικό βράχο (πάχ. ± 0.20 μ.). Σε μιá φυσική κοιλότητα του βράχου (δαπέδου;) (πίν. 15) βρέθηκαν κάρβουνα, όστá από ζώα και πολλοί άπανθρακωμένοι έλαιοπυρήνες. Πιθανώς πρόκειται για πρόχειρη κατάγεια έστια. Η παρουσία ενός θραύσματος από «μεγαρικόν»¹ άγγεϊο οδηγεί σε μιá σχετική χρονολόγηση, πιθανώς στο τέλος του 2ου π.Χ. αϊώνα.

Εικ. 5. Χώρος Β. Νότια από το «δωμάτιο» και ΝΑ από τον «άναλημματικό».

Σημαντικά ήταν τα άποτελέσματα τής έρευνας στο χώρο νότια από τον άναλημματικό τοίχο, όπου με δυσκολία, λόγω τής μεγάλης κλίσεως του έδάφους και τών σκληρών χωμάτων προχωρήσαμε με άργό ρυθμό. Άποκαλύφθηκε χώρος διαστ. 2.90×2.60 μ., το δάπεδο και ό πλευρικός δυτικός τοίχος του όποιου είναι καλυμμένα με λευκό κονίαμα από λεπτό άμμοχάλικο και άσβέ-

1. Άριθμ. εύρ. ΑΕ 81/πμ. 27.

στη (παρενθ. πίν. Α και πίν. 21, 22). Στις ἐπιχώσεις βρέθηκαν μόνον θραύσματα ἀγγείων: ὄστρακα ἀπὸ ἄβαφους καὶ ἀνάγλυφους πίθους καὶ μελαμβραφῆ σημαντικὴ γιὰ τὴ χρονολόγηση, τουλάχιστον γιὰ τὸν *terminus ante quem*, εἶναι καὶ ἐδῶ ἡ παρουσία ἐνὸς «μεγαρικοῦ»¹. Ἡ συνέχιση τῆς ἀνασκαφικῆς ἔρευνας καὶ ἡ συστηματικὴ μελέτη τῶν οἰκοδομικῶν λειψάνων καὶ τῶν εὐρημάτων, ἐλπίζομε πῶς θὰ μᾶς ὀδηγήσει σὲ συγκεκριμένα συμπεράσματα ὄχι μόνον γιὰ τὸν προορισμὸ τοῦ δωματίου μὲ τὰ κονιάματα ἀλλὰ καὶ τὴ σχέση του μὲ τὰ ἄλλα κτιριακὰ κατάλοιπα.

ΧΩΡΟΣ Δ

Θὰ πρέπει νὰ σημειώσομε ἀκόμα ὅτι στὸ χῶρο νότια ἀπὸ τὸ δωμάτιο μὲ τὰ κονιάματα, σὲ ἀπόσταση $\pm 11,20$ μ. ἀπὸ τὴ ΝΑ γωνία τοῦ «δωματίου Ε,» κάμομε μιὰ δοκιμαστικὴ τομῆ στὸ ἀνώτερο ἄνδηρο (ὕψομερικὴ διαφορὰ 2,50 μ.). Σὲ βάθος 0,15 - 0,24 μ. ἀποκαλύφθηκε τοῖχος (πίν. 25) μήκ. 0,80 καὶ πλάτ. $\pm 0,50$, ἀπὸ ἀδούλευτες πέτρες ἀκανόνιστου σχήματος. Ὁ τοῖχος φαίνεται πῶς εἶναι θεμελιωμένος σὲ χῶμα. Τὰ ἐλάχιστα ὄστρακα καὶ ἡ διακοπὴ τῶν ἐργασιῶν δὲν ἐπιτρέπουν ἀκόμα νὰ κάμομε οὔτε ἀπλὲς ὑποθέσεις γιὰ τὴ χρονολόγησή του.

* *

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνασκαφικὴ ἔρευνα στὴν Ἁγία Εἰρήνη, τὸ Πανεπιστήμιο ἐνίσχυσε οἰκονομικὰ κατὰ τὸ 1981 καὶ τὶς ἐπιφανειακὲς ἔρευνες στὴν ἀρχαία Ἀρκεσίνη, πού διενεργοῦνται ἀπὸ τὸ 1980 σὲ συνεργασία μὲ τὸ Ἐθνικὸ Ἰδρυμα Ἐρευνῶν τῆς Γαλλίας (CNRS)¹. Οἱ ἔρευνες αὐτὲς ἀποβλέπουν στὴν ἀποτύπωση τοῦ τείχους τῆς ἀρχαίας πόλεως τῆς Ἀρκεσίνης, στὴ μελέτη τῆς τοπογραφίας (σύνταξη τοπογραφικοῦ σχεδίου) καὶ στὴ συγκέντρωση στοιχείων καὶ πληροφοριῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἱστορία τοῦ χώρου².

Μικρὴ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση ἔδωσε τὸ Παν/μιο καὶ γιὰ τὴν πρώτη ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τῆς ἀρχαίας πόλεως τῆς Μινώας ἡ ὁποία γίνεται ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ὑπὸ τὴν διεύθυνση τῆς ὑπογράφουσας³.

1. Οἱ ἔρευνες ἐντάσσονται στὰ πλαίσια ἐνὸς εὐρύτερου προγράμματος τοῦ CNRS, πού ἔχει ἀρχίσει ἀπὸ τὸ 1980, γιὰ τὴ μελέτη τῶν Ἀρχαίων Κυκλάδων μὲ τὴ συνεργασία ἐλλήνων καὶ ξένων ἐιδικῶν βλ. σχετικὰ *BCH*, 105, 1981, σελ. 850-851 καὶ *Les Cyclades*, ἐκδ. τοῦ CNRS, Lyon, 1983, σελ. 7.

2. Στὸν ἐπόμενο τόμο τῆς *Δωδώνης IB*, 1982 θὰ δοθεῖ λεπτομερὲς ἐκθεση γιὰ τὶς ἀρχαιολογικὲς ἔρευνες στὴν Ἀμοργό.

3. Τὰ σημαντικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς στὴ Μινῶα δημοσιεύθηκαν στὸ *Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας* κατὰ τὸ 1981, σελ. 59-61, *Ἔργον* 1982, σελ. 47 καὶ στὰ *ΠΑΕ* 1981, σελ. 303 - 320, πίν. 206 - 229.